

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta
Ústav dějin křesťanského umění
Dějiny křesťanského umění

Mgr. Dana Vrabelová

Imago gratiosa

Korunované Madony ve střední Evropě v době baroka

Imago gratiosa

Crowned Madonnas in Central Europe in the Baroque Period

Autoreferát disertační práce

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Ing. Jan Royt, Ph.D.

Praha 2013

Úvod

Doktorská disertační práce *Imago gratiosa – Korunované Madony ve střední Evropě v době baroka* je věnována stále aktuální problematice vztahu obrazu a kultu, za jehož vrcholnou formu lze považovat kult korunování milostných mariánských obrazů a soch, které jsou veřejně uctívány jako zázračné a jako takové byly korunovány zlatými korunkami svatopetrskou kapitulou.

Mariánskou tematikou a ikonografií se pod laskavým vedením Prof. Jana Royta cíleně zabývám již od počátků studia Dějin křesťanského umění na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Bakalářská práce *Corona et sedes ad maiorem splendorem et gloriam B. V. M.* byla věnována mariánskému baroknímu kultu v českých zemích. V roce 2010 jsem úspěšně obhájila diplomovou práci s názvem *Korunování milostných mariánských obrazů v Českých zemích*, která nově zdokumentovala vývoj úcty k mariánskému obrazu a soše v 19. a v 20. století v Čechách a na Moravě. Bakalářská i diplomová práce byly však zaměřené místně pouze na české země.

Předkládaná disertační práce, vytvořená zejména na základě heuristického studia unikátního pramene fondu *Madonne Coronate* uloženého v *Archivio del Capitolo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně a následné formální a ikonografické analýzy, programově navazuje na již uveřejněné výsledky bádání dosažené dlouhodobým studiem barokních latinských rukopisů, tisků a rytin v českých a moravských archivech (Národní archiv v Praze, Moravský zemský archiv v Brně, Strahovská knihovna, Vědecká knihovna v Olomouci atd.), s cílem původně úzce regionálně vymezené téma významně rozšířit na geografické území barokní střední Evropy a uzavřít tak pomyslný kruh dosavadního badatelského zájmu vytvořením kompendia, které by zhodnotilo specifika udílení papežských korunek a vliv institucionalizace korunovačního kultu a jeho využití pro posílení (kohezi) církevní a světské moci v zemích střední Evropy.

Obsah a struktura disertační práce

První polovina disertační práce se věnuje rozličným aspektům umělecko-historického, teologického a historického průzkumu, jež doplňují výslednou komparaci tak, aby vznikl ucelenější obraz nejčastěji korunovaného obrazu v barokní střední Evropě.

Úvodní tři kapitoly představují dosavadní stav poznání včetně kritického zhodnocení literatury a metody výzkumu aplikované v této práci. Čtvrtá, pátá a šestá kapitola nabízejí historický exkurz do problematiky vztahu obrazu a kultu v průběhu staletí, teologickou interpretaci pojmu *Panna Maria Přímluvkyně a Královna* a vývoj ikonografie zobrazování Panny Marie jako *Královny nebes*.

Obsáhlá sedmá kapitola se podrobně zabývá vznikem, následným vývojem korunovačního kultu a jeho charakterem. Ve svém závěru představuje nové výsledky heuristického výzkumu uskutečněného v *Biblioteca Apostolica Vaticana* primárně zaměřeného na fond *Madonne Coronate*.

Osmá kapitola je věnována objasnění počátků historie korunovacích uskutečněných svatopetrskou kapitulou a *Nadace hraběte Alessandra Sforzy*, ze které byly zlaté korunky téměř celé jedno století hrazeny. Představuje slavné římské Madony, které se staly ikonografickými prototypy pro korunované obrazy a sochy ve střední Evropě. Pozornost je dále soustředěna na formu a uměleckou hodnotu římských korunovaných obrazů a soch.

Těžiště doktorské práce leží v její druhé polovině, věnované celkem třiceti korunovacím uskutečněným svatopetrskou kapitulou na území střední a východní Evropy v průběhu 18. století. Jednotlivé korunovace nejsou koncipovány chronologicky, ale inovativně podle ikonografických typů a forem korunovaných Madon, tvořících jádro celé práce. Některým vybraným korunovaným Madonám byla v této části práce věnována větší pozornost, aby bylo možné formou příkladových studií objasnit úřední

proces, mecenát a kulturně-historické souvislosti barokního korunovačního kultu. Rozhodující vliv mělo také nestejně množství pramenů a odborné literatury, se kterým bylo nutné výsledky výzkumu posoudit.

Poslední kapitola představuje závěrečné shrnutí výsledků uskutečněného výzkumu a předkládá komplexní charakteristiku korunovaných obrazů a soch na geografickém území střední Evropy v době baroka.

Dosavadní stav poznání

Primární pramen a jeho zpracování

Přesné záznamy o papežských korunovacích mariánských zázračných obrazů z let 1631–1931 jsou vedeny v rukopisech obsahujících dnes celkem 36 svazků fondu *Madonne Coronate* uložených v *Archivio del Capitolo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně. Dokumenty z let 1932–1981 jsou uloženy v *Archivio Capitolarem*, fond *Madonne Incoronate*.

Fondy obsahují žádosti o korunovace adresované svatopetrské kapitule, doplněné monografií a vyobrazením milostného obrazu, následnou korespondenci s žadateli, záznamy o udělení koncese svatopetrskou kapitulou a vystavení korunovačního dekretu papežem, relace o průběhu korunovací a dokumenty ozřejmující založení nadace hraběte Sforzy, z které byly zlaté korunky více jak sto let hrazeny, včetně pečlivého účetnictví této nadace.

Souhrnně tyto fondy představují třístapadesátiletou historii a vývoj korunovačních obřadů mezi lety 1631–1981, během kterých bylo koncesováno svatopetrskou kapitulou celkem 1300 korunovací po celém světě.

Fond *Madonne Coronate* byl průběžně zpracováván badateli. Již v 18. století vznikají první soupisy a atlasy korunovaných obrazů a soch, které byly postupně doplňovány. První atlas korunovaných římských Madon *Elenco istorico e cronologico delle miracolose Imagini di Maria Virgine*

coronate della sacrocanta Basilica di S. Pietro in Vaticano sestavil v roce 1756 Raffaello Sindone. Rukopis uložený ve Vatikánské knihovně obsahuje celkem 53 korunovaných Madon mezi lety 1631–1729. Záhy následoval také první atlas vydaný tiskem: *Raccolta delle immagini della Beatissima Vergine ornate della Corona d'oro dal R.mo. Capitolo di San Pietro con una breve ed esatta notizia di ciascuna imagine* (1792), který jeho autor Pietro Leone Bombelli doprovodil rytinami korunovaných Madon.

Roku 1800 je v Římě publikován první chronologicky řazený soupis *Serie delle Sacre Immagini di Maria Vergine Coronate con la Corona d'Ora dal R.mo Capitolo di S. Pietro in Vaticano. Secondo il Pio Legato del Conte Alessandro Sforza Piacentino*, zahrnující i zahraniční korunovace mezi lety 1631–1793.

Další atlas „*zázračných obrazů korunovaných zlatou korunou svatopetrskou kapitulou*“ autorů Ferdinanda Mansiho a Raffaela Persichina Incisora: *Le Incoronate ossia Raccolta di tutte le Miracolose Immagini di Maria Santissima che furono ornate dell aurea corona dai sommi pontifice dal RMO Capitolo Vaticano*, vychází roku 1853 opět v Římě.

Kompletní seznam korunovací, sestavený na základě materiálů uložených v 36 svazcích fondu *Madonne Coronate* z let 1631–1931, publikoval v roce 1933 Ottavio da Alatri pod názvem: *L'Incoronazione delle immagini mariane*.

Prvním pokusem o zpracování „celosvětového“ atlasu korunovaných Madon byl v polovině 20. století avizovaný atlas *Orbis Marianus. Les Madones couronnées à travers le monde* Maurice Dejongha, který měl celkem v deseti plánovaných dílech, členěných dle kontinentů, států a měst, obsahovat celosvětově uskutečněné korunovace mezi lety 1631–1965.

Autorovi se bohužel nepodařilo atlas dokončit a do dnešních dnů byl publikován pouze první díl: *Les Madones couronnées de Rome* (1967), obsahující pouze římské korunovace, tentokrát až do roku 1965.

Maurice Dejonghe rovněž navrhl klasifikaci korunovací dle charakteru korunovačního obřadu. Korunovace rozčlenil do čtyř skupin, které označil příslušnou signaturou:

P (pape) – papežské

NP (au nom du pape) – jménem papeže (obraz je korunován papežem pověřeným korunovatelem)

C (chapitre) – korunovace schválené svatopetrskou kapitulou

O (ordinarie) – obyčejné neboli diecézní, schválené biskupem příslušné diecéze, bez konzultace s Římem.

O komplexní zpracování fondu *Madonne Coronate* se rovněž pokouší v roce 2004 Paolo Bonci, který ve své stejnojmenné publikaci *Madonne Coronate in Italia e nel Mondo* věnuje pozornost pouze vybraným „nejslavnějším“ šedesáti šesti Madonám z různých zemí a kontinentů. Za zajímavé považují, že mezi vybranými korunovanými Madonami není uvedeno například jedno z největších uměleckých děl všech dob – *Michelangelova Pieta*. Kniha je doplněna přehledem veškerých uskutečněných korunovací z let 1631–1981, sestaveným dle abecedního seznamu měst, nikoliv chronologicky, který bohužel obsahuje mnohé nepřesnosti a chyby. Druhý oddíl knihy, nazvaný *L'Incoronazione di Maria SS. Ma delle Grazie di San Giovanni Valdarno*, se obšírně věnuje korunovací fresky trůnící *Madonny delle Grazie* ze San Giovanni Valdarno uskutečněné dne 8. září 1704.

Celosvětově uskutečněnými korunovacemi se prozatím naposledy zabývá velmi pěkný katalog *Full of Grace – Crowned Madonnas from the Vatican Basilica*, publikovaný u příležitosti konání stejnojmenné výstavy v *Knights of Columbus Museum* v New Haven v roce 2011. Katalog představuje nově zrestaurované obrazy celkem osmdesáti devíti Madon z celého světa prezentované na výstavě, jež byly zaslány společně s žádostí o korunovací svatopetrské kapitule a následně svatopetrskou kapitulou korunovány. Obrazy korunovaných Madon, uchovávané po staletí ve *Fabbrica di San Pietro*, byly veřejnosti představeny vůbec poprvé. V úvodu katalogu je

stručně shrnuta historie korunovací svatopetrskou kapitulou včetně fondu *Madonne Coronate*.

Mariánské atlasy, Diaria a Knihy zázraků

Milostným či zázračným vyobrazením je věnována celá řada pojednání, publikací a rukopisných záznamů. Již v 17. a 18. století vznikají tzv. *Mariánské atlasy*, řádová kompendia, oslavující sochy a obrazy v chrámech církevních řádů, rukopisná *Diaria* či *Knihy zázraků* jednotlivých milostných obrazů. Barokní literatura poměrně často zaměňuje či dokonce směšuje pojmy *milostný obraz (imago gratiosa)* a *zázračný obraz (imago miraculosa)*, takže mnohé *milostné obrazy* jsou označovány jako *zázračné* a naopak, což odpovídá teologickému významu obou pojmů, kdy obraz je považován za *zázračný*, projevuje-li *Boží milosti* různého charakteru, jako například záchranu života, uzdravení, početí apod.

Základním přehledem milostných obrazů je kniha profesora teologie a filozofie, jezuity Guilielma Gumpfenberga *Atlas Marianus sive de imaginibus Deiparae per orbem christ. miraculosis*, vydaná v Ingolstadu v roce 1655 a o dva roky později také v Mnichově.

Kniha je věnována Panně Marii Loretánské a naproti úvodnímu listu se nachází rytina Matthäuse Küssela, zobrazující vznášející se loretánský domek, na jehož střeše i podlaze jsou vyobrazeny mariánské obrazy ozařující celou zeměkouli. Následuje „celosvětový“ přehled milostných mariánských vyobrazení vždy s příslušnou rytinou. České země jsou zde zastoupeny Pannou Marií Wartskou a Madonou z Chlumu sv. Máří.

V dalším vydání *Atlasu Mariunus*, publikovaném v roce 1672 v Monachii, nalezneme celkem 32 zázračných obrazů nacházejících se na území bývalého Polsko-litevského společenství, mezi kterými jsou rovněž uvedeny obrazy Matky Boží, které byly korunovány svatopetrskou kapitulou v letech 1717–1730. Jedná se o Matku Boží Czestochowskou, Trockou, Sokalskou, Żyrowickou, Jaroslawskou a Wilnskou.

V rozšířené formě, navazující na II. vydání z roku 1672, vychází v roce 1717 atlas v německém překladu oseckého mnicha P. Augustina Sartoria pod názvem *Mariansicher Atlas*. Sartorius zde zaznamenal v Čechách 63, Na Moravě 8 a ve Slezsku 20 zázračných obrazů a soch, mezi nimiž jsou rovněž uvedeny i obrazy v budoucnu korunované svatopetrskou kapitulou.

Převážně o českých poutních mariánských místech se píše v knize *Maria Lust=Garten mit den fürnehmsten im Königreich Böhmeib...*, vydané v Praze roku 1704. V předmluvě nalezneme pojednání o tradici putování k milostným mariánským obrazům. Následuje přehled poutních míst, mezi nimiž se opět nachází i korunované milostné obrazy: Panna Maria Svatohorská, Panna Maria Bohosudovská, Panna Maria Křtinská, Panna Maria Svatokopecká a Panna Maria od sv. Tomáše v Brně. Kniha je doplněna celkem 73 rytinami milostných obrazů a soch.

Přehled milostných mariánských vyobrazení, jako výraz „lásky Blahoslavené Panny Marie k zemím České, Moravské a Slezské“, najdeme v knihách Bohuslava Balbína *Přepodivná Matka svatohorská*, vydané v roce 1666, a *Diva Turzanensis seu Historia Originis et Miraculorum Magnae Dei Hominunque Matris Mariae*, Olomouc 1658. Z korunovaných obrazů je v prvním spise zmíněna Panna Maria Svatohorská, Pieta Bohosudovská, Panna Maria Hostýnská a Panna Maria Brněnská; ve druhém pak Panna Maria Svatotomášská, Pieta Bohosudovská, Panna Maria Křtinská a Panna Maria Svatohorská.

Pozoruhodný přehled mariánských milostných vyobrazení v Čechách nalezneme v knize Huebera Fortunata Zeitigera *Granat-Apfel der Wunderzierden in denen Bildsaulen U. L. F. Maria bei zweien Völckern der Bayern u. Böhmen* z roku 1671. Zde je zmiňována Panna Maria Svatohorská a Pieta Bohosudovská.

O historii mariánských poutních míst a milostných obrazů v českých zemích hovoří také rukopisné kroniky, *Pamětní knihy* a *Knihy zázraků* vedené snad

ve všech poutních místech. Jedná se zejména o *Diaria* neboli deníky rezidencí na Svaté Hoře: *Diarium Residentiae in Sacramonte a Compendiaria descripto de gloriosissimo actu, Coronationis B. V. Deipare, In Monte Sancto Societatis JESU in Regno Bohemiae, Die 22. Junii, Anno Domini 1732.*, deníky residence na Sv. Kopečku z let 1679–1759, *Katalog Hradištských 1688–1783*, latinský rukopis s ručním náčrtem oltáře z roku 1731, latinský rukopis svatokopeckého převora Tadeáše Schrabala: *Ortus et progressus Sacri Montis in Marchionatu Moraviae prope Olomucium*, *Pamětní farní knihu Žarošickou* z let 1783–1792 a *Pamětní knihu Mariaschein*, vedenou od roku 1881 až do současnosti místními faráři v německém a později i v českém jazyce.

Zázraky milostných obrazů byly zaznamenávány nejčastěji ve výše uvedených „*Pamětních knihách*“ a na Svaté Hoře a ve Křtinách pak do *Knihy zázraků: Svatohorská kniha zázraků* (1639–1773). *Křtinská Kniha zázraků*, nazvána autorem také jako: „*Zázračná uzdravení v Oudoli křtinském*“, z roku 1735, zmiňuje téměř 200 zázraků Panny Marie Křtinské.

Již dlouhé roky věnuje *Svatohorské knize zázraků* svůj badatelský zájem Markéta Holubová. Nejnovější výsledky jejího bádání byly publikovány v článku *The Jesuit place of pilgrimage – Svatá Hora Nera Pribram in the light of books of miracles*.

Při příležitosti slavných korunovacích milostných mariánských obrazů vycházely v barokní Evropě také slavnostní korunovační tisky a grafické listy. Popis velkolepých liturgických obřadů a korunovačních slavností byl vydáván tiskem formou monografií, kázání a relací, ale také zaznamenáván do kronik.

Bibliografie 20. a 21. století

Také ve 20. století bylo vydáno několik publikací upomínajících na slavné korunovace mariánských obrazů a soch. Za významné dílo mimořádného rozsahu, čítající více jak 800 stran a představující celkem 1050 zázračných obrazů na území Polska, považují práci kapucína X. Wacława

Nowakowského *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej M. B. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne*, publikovanou v Krakově v roce 1902, která rovněž podává popisy korunovačních obřadů. Kniha je doplněna soupisem všech autorovi známých rytin milostných vyobrazení a chronologicky řazeným seznamem korunovací uskutečněných na území Polsko-litevského společenství mezi lety 1717–1892.

Ze stejného období je také „atlas“ českých poutních míst *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách*, Praha 1903, jehož autorem je Julius Košnář.

U příležitosti dvoustého výročí korunovace černé Madony v Brně byla v roce 1936 vydána kniha Augustina Aloise Neumanna: *K 200 výročí korunovace milostného obrazu Panny Marie v klášteře brněnských augustiniánů (1736–1936)*.

Ve dvacátém století jsou korunovace milostných mariánských obrazů spjaty zejména se Svatým otcem Janem Pavlem II., který během svého pontifikátu osobně korunoval několik desítek mariánských obrazů po celém světě. Svou autoritou rovněž schválil nový korunovační řád *Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis*, publikovaný roku 1981 posvátnou Kongregací pro Svátosti a Bohoslužbu ve Vatikánu, který nahradil, do té doby stále platný, původní korunovační řád ze 17. století.

Ze současné zahraniční literatury věnované tématu korunování mariánských milostných obrazů je třeba dále zmínit zejména společnou práci italských autorů G. M. Pola, L. M. de Candida a M. M. Pedica: *La Vergine Maria incoronata* a spis Ignazia Calabuiga: *Significato e valore del nuovo Ordo coronandi imaginem beate Mariae Virginis*, Romae s. a. ue., dále statě J. R. Knoxe: *Die Feier der Krönung eines Marienbildes* a Johanny von Herzogenberg: *Zur Krönung von Gnadenbildern vom 18. bis zum 20. Jahrhundert* a v neposlední řadě pak práce Nikolause Gussoneho: *Zür Krönung von Bildern: Heutige Praxis und neuzeitlicher Ritus*, *Die Krönung von Bildern* a *Die Krönung von Marienbildern*. Nikolaus Gussone je rovněž autorem výkladového hesla „*Krönung von Marienbildern*“ v *Marienlexikon*.

Celkový přehled o korunovacích na území Polska v letech 1717–1992 podává Aleksandra Witkowska ve své souborné práci: *Uroczyste koronacje wizenruków maryjnych na ziemiach polskich 1717–1992, Przestrzeń I sacrum. Geografia kultury religijnej w Polsce i jej przemiany w okresie od XVII do XX w. na przykładzie ośrodków kultu i migracji pielgrzymkowych.*

Podrobněji se zabývá korunovacemi uskutečněnými na území bývalého Polsko-litevského společenství v 18. století Andrzej J. Baranowski v *Koronacje wizenruków Maryjnych w czasach baroku*, publikované v roce 2003. Autor však pravděpodobně neměl příležitost podrobně prostudovat primární pramen *Fond Madonne Coronate*, který není v práci citován, a je tak zřejmé, že vycházel zejména z dalších sekundárních zdrojů. Kniha je doplněna přehledně koncipovaným atlasem poutních míst na území bývalého Polsko-litevského společenství.

V Čechách se problematikou korunování milostných mariánských obrazů, jako výrazu nejvyšší úcty, zabývali společně již v roce 1913 autoři Ivo Čežovský a P. Josef Vraštil ve svém pojednání: *O korunovaci milostných obrazů a soch bl. Panny Marie*. Řadu dílčích studií věnovali milostným vyobrazením také např. Antonín Podlaha, Václav Ryneš, Ivo Kořán, Pavel Preiss, Jan Royt a Martin Gaži. Slavobranami vystavěnými na počest korunovace zázračného obrazu Panny Marie Svatotomášské v Brně se ve své práci z roku 1987 podrobně zabývá Bohumil Samek.

Obecně se korunovacemi milostných mariánských obrazů zabývá také Vítězslav Štajnochr ve své knize *Panna Maria Divotvůrkyně*, která je ve své druhé části zároveň „atlasem“ mariánských poutních míst v českých zemích.

Doposud nejkomplexnější pohled na problematiku vztahu obrazu a kultu v barokních Čechách, vrcholící v barokních religiózních slavnostech jako jsou korunovace, jubilejní slavnosti či objevení obrazu nebo sochy, podává Jan Royt ve své knize: *Obraz a kult v Čechách, 17. a 18. století*. Obsáhlá práce pojednává celkem v deseti kapitolách milostný mariánský obraz a

jeho úřední schválení, legendu, místo a ikonografii oltáře, ikonografii poutního místa, způsoby šíření milostných obrazů a milostné mariánské obrazy uctívané ve střední Evropě. V kapitole nazvané *Barokní slavnosti a milostné mariánské obrazy* se autor podrobně zabývá korunovacemi milostných mariánských obrazů *Panny Marie Svatohorské, Svatokopecké a Svatotomášské* z Brna. Kniha vyšla v roce 2011 v druhém doplněném vydání zahrnujícím pojednání o mariánské úctě a zobrazení ve středověku.

Podstatnou část svého profesního zájmu věnovala zejména českým milostným Madonám také Milena Bartlová. Ve své prozatím poslední publikaci: *Skutečná přítomnost. Středověký obraz mezi ikonou a virtuální realitou* vnáší do problematiky obrazu a kultu aktuální euro-americký diskurs vědy o obrazech.

Metodologie a cíle výzkumu

Téma vztahu obrazu a kultu je již po několik staletí systematicky zpracováváno badateli různých vědních oborů. Zejména milostným či zázračným mariánským obrazům a sochám je věnována bibliografie dosahující úctyhodných položek.

Také fond *Madonne Coronate* byl badateli průběžně zpracováván již od 18. století, kdy vznikají první soupisy a atlasy korunovaných obrazů a soch, které jsou dále aktualizovány dalšími generacemi odborníků.

Doposud však chybělo základní kompendium, které by zhodnotilo specifika udílení papežských korunek (úřední průběh korunovace, řád, mecenát, charakteristiku, formu, typologii a ikonografii korunovaných obrazů a soch) a vliv institucionalizace korunovačního kultu a jeho využití pro posílení (kohezi) církevní a světské moci v zemích střední Evropy v širších kulturně-historických souvislostech. Vytvoření takového kompendia je hlavním cílem této práce.

Problematika korunovacích mariánských obrazů byla doposud zpracovávána, až na drobné výjimky, především odborníky oborů historie a teologie, nikoliv z pohledu oboru dějin umění. Otázkou formy, ikonografie a umělecké hodnoty korunovaných obrazů a soch se publikované práce uvedené v seznamu literatury nezabývají buď vůbec, nebo jen velmi okrajově.

Předkládaná disertační práce pojednává téma korunovaných obrazů a soch na základě odlišné koncepce a metodologie, ze zcela nového – ikonografického hlediska a poprvé přináší odpověď na otázku, jaký ikonografický typ a forma mariánského obrazu se staly nejčastěji korunovaným obrazem barokní střední Evropy, pojednanou v kontextu širších kulturně-historických souvislostí.

Korunovace zázračných mariánských obrazů nejsou řazeny chronologicky, jak je charakteristické pro doposud publikované soupisy a atlasy, nýbrž podle četnosti výskytu jednotlivých ikonografických typů a uměleckých forem.

Metody výzkumu

Na základě heuristického studia a podrobné analýzy primárního pramene fondu *Madonne Coronate*, uloženého v *Archivio Capitolo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně bylo zjištěno, že celosvětově vedené rukopisné záznamy o papežských korunovacích mariánských zázračných obrazů z let 1631–1931 obsahují: žádosti o schválení korunovace zasílané společně s monografií zázračného vyobrazení, následnou korespondenci, účty za korunky, relace o průběhu korunovace včetně vyobrazení korunovaných obrazů, záznamy o udělení koncese svatopetrskou kapitulou a dokumenty ozřejmující založení nadace hraběte Alessandra Sforzy, včetně pečlivého účetnictví této nadace.

Pro pokročilý heuristický výzkum a následnou umělecko-historickou a ikonografickou analýzu byly vybrány pouze korunovace uskutečněné na geografickém území barokní střední Evropy.

Za hranice Itálie se korunovace milostných mariánských obrazů svatopetrskou kapitulou rozšířily až po roce 1705, kdy byl korunován obraz *Panny Marie Tersatské z Dalmácie*. První korunovanou Madonou ve střední Evropě se roku 1717 stala slavná ikona byzantského původu, ikonografického typu Hodégétrie, *Matka Boží Czestochowská*.

Následovalo dalších dvacet čtyři korunovací na území Polsko-litevského společenství: *Matka Boží Trocká* (1718), *Matka Boží Kodeňská* (1724), *Matka Boží Sokalská* (1724), *Matka Boží Růžencová z Podkemieňa* (1727), *Matka Boží Żyrowická* (1730), *Matka Boží Růžencová z Łucku* (1749), *Panna Maria Svatomichelská z Wilna* (1751), *Matka Boží Růžencová z dominikánského kostela Božího těla ve Lvově* (1751), *Matka Boží Lezajská* (1752), *Matka Boží Lakowská* (1752), *Matka Boží Bolestná z Chelmná* (1754), *Matka Boží Bolestná z Jaroslawi* (1755), *Matka Boží Skepská* (1755), *Panna Maria Berdyczowska* (1756), *Matka Boží z kláštera karmelitánů v Bialaniczach* (1761), *Matka Boží Rzesowská* (1763), *Panna Maria Chelmská* (1766), *Matka Boží Jacková z Przemysle* (1765), *Miedniewická Paní* (1767), *Matka Boží Poczajowská* (1773), *Panna Maria Laskavá z katedrálního kostela ve Lvově* (1776), *Panna Maria Neposkvrněného početí z Przemysle* (1777), *Matka Boží Bolszowska* (1777), *Panna Maria Latyczowska* (1778), *Matka Boží z františkánského kostela v Międzyrzecu Ostrogskim* (1779), *Matka Boží Szydłowická* (1786) a překvapivě pouhé tři korunovace na území Habsburské monarchie: *Panna Maria Svatohorská* (1732), *Maria Svatokopecká* (1732) a *Panna Maria Svatotomášská z Brna* (1736).

Celkový počet korunovací uskutečněných v 18. století na území Habsburské monarchie byl však v důsledku tzv. prvního dělení Polska v roce 1772 mezi Prusko, Rakousko a Rusko, kdy Habsburská monarchie získala vojvodství Krakovské na jih od Visly, část Sandoměřska, vojvodství Ruské a části

Volyňského a Podolského vojvodství, rozšířen o další tři korunovace uskutečněné v letech 1776–1777 ve Lvově, Bolszowcích a Przemysli. Korunovace *Panny Marie Laskavé* z katedrálního kostela ve Lvově (1776), *Panny Marie Neposkvrněného početí* z Przemysle (1777) a *Matky Boží Bolszowské* (1777) se tak již udály pod žezlem rakouských Habsburků.

Za velmi zajímavé považuji zjištění, že na žádném jiném území střední Evropy, sjednoceném pod žezlem rakouských Habsburků, se během 18. století již další korunovace svatopetrskou kapitulou neuskutečnila.

Celkem bylo na geografickém území střední barokní Evropy korunováno třicet milostných obrazů a soch.

Pokročilý heuristický výzkum fondu *Madonne Coronate* byl primárně zaměřen na jednotlivé složky výše zmíněných třiceti korunovaných Madon a dále na kritické zhodnocení počátků historie korunovací svatopetrskou kapitulou a *Nadace hraběte Sforzy*, z které byly zlaté korunky pro zázračné obrazy hrazeny.

Následoval heuristický výzkum uskutečněný v polských knihovnách a archivech (*Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.*, v Muzeu a knihovně *Czartoryskich* a v Etnografickém muzeu v Krakově), který dále přirozeně navázal na již v minulých letech uskutečněný výzkum v českých a moravských archivech (Strahovská knihovna v Praze, Národní archiv Praha, Moravský zemský archiv v Brně, Státní oblastní archiv v Brně, Státní vědecká knihovna v Olomouci atd.), zaměřený na vzácné barokní tisky a rytiny vydané u příležitosti slavných korunovací mariánských milostných obrazů a soch uskutečněných na území bývalého Polsko-litevského společenství a v českých zemích v době baroka.

Pokročilý heuristický výzkum ve Vatikánské knihovně dále vedl k unikátní sbírce obrazů korunovaných Madon uložené v instituci *Fabbrica di San Pietro*, které byly podrobeny formální a ikonografické analýze.

Unikátní písemné i fotografické materiály získané ve Vatikánské knihovně mi umožnily v roce 2012 uspořádat v prostorách Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy výstavu: *Imago gratiosa – Korunované římské Madony*. U příležitosti konání výstavy, představující velkoformátové reprodukce rytin Pietra Leona Bombelliho z roku 1792, byla vydána stejnojmenná doprovodná odborná publikace a byly pořádány komentované prohlídky pro veřejnost.

Dílčí výsledky bádání byly dále prezentovány nejen formou přednášek určených zejména studentům oboru Dějiny křesťanského umění v rámci předmětu Barokní kult mariánských obrazů a soch nově vyučovaného na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy, ale také v zahraničí na mezinárodních konferencích v Krakově a Trnavě, a na jedné domácí konferenci. Přednesené konferenční příspěvky byly ve všech třech případech přijaty k publikování.

V rámci výzkumné zahraniční cesty do Polska byly pro následný ikonografický rozbor zdokumentovány obrazy a sochy milostných Madon korunovaných svatopetrskou kapitulou, uložené v polských kláštorech a chrámech, včetně obrazu *Matky Boží Czestochowské* na Jasné Hoře.

Dále se zde podařilo navázat osobní kontakty a získat svolení ke studiu také v institucích Muzeum a knihovna Czartoryskich a Etnografické muzeum, kde byly mimo jiné pořízeny fotokopie unikátních rytin korunovaných Madon, které jsou součástí kompendia a zároveň budou představeny na výstavě: *Imago gratiosa – Korunované Madony ve střední Evropě*, jejíž realizace je plánována na září 2013.

Během třetího roku výzkumu bylo přistoupeno ke komparaci nashromážděných výsledků bádání a zpracování již publikovaných dílčích studií do kompendia, které si klade za cíl zhodnotit specifika udílení papežských korunek milostným mariánským obrazům ve střední Evropě v době baroka v širších kulturně-historických souvislostech, a to ze zcela nového pohledu dějin křesťanského umění.

Teoretický a praktický přínos disertační práce

Návrat k primárnímu prameni – fondu *Madonne Coronate* – jsem vzhledem k ověření mnoha rozporuplných údajů uváděných v současné literatuře považovala za zcela zásadní.

Podrobný tříměsíční heuristický výzkum fondu uloženého v *Archivio del Capitolo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně mi umožnil nadále publikovat pouze ověřená fakta a přinesl nové poznatky a podněty pro další výzkum.

Za velmi přínosné dále považuji nové zpracování počátku korunovací svatopetrskou kapitulou a objasnění datace korunovace *Madony della Febbre* – prvního obrazu korunovaného svatopetrskou kapitulou – u kterého byla uváděna v literatuře dokonce tři různá data. Pozornost byla dále zaměřena na účetnictví *Nadace hraběte Alessandra Sforzy*, ze které byly celé jedno století hrazeny zlaté korunky pro milostné Madony.

V této souvislosti mohu například uvést nález účtu za korunky *Madony Svatotomášské z Brna*, který pravděpodobně nebyl staršímu bádání znám. Korunovační spis, často citovaný dalšími badateli, naopak uvádí informaci, že si korunky pro milostný obraz hradili sami augustiniáni. Takový zápis se však ve složce *Madony Svatotomášské* uložené v 6. svazku fondu *Madonne Coronate* ve Vatikánské knihovně nenachází.

Disertační práce dále v návaznosti na uskutečněný výzkum reaguje na již zmíněnou klasifikaci korunovačních obřadů stanovenou Mauriciem Dejonghem v roce 1967 a po jejím kritickém zhodnocení předkládá k posouzení návrh nové klasifikace, rozčleněné dle charakteru korunovačních obřadů do pěti skupin.

Bádání ve Vatikánské knihovně nebylo zaměřeno pouze na fond *Madonne Coronate*, ale také na další vzácné rukopisy a tisky uložené v této prestižní

instituci, které jsem měla možnost studovat během svého badatelského pobytu. Mou pozornost upoutaly kresby dnes již neexistující kaple chrámu sv. Petra (v pramenech nazývané jako oratoř *Matky Boží* nebo oratoř *sv. Petra*) dochované v *Descrizione della basilica antica di S. Pietro in Vaticano, Codice Barberini latino 2733* a vytvořené autorem spisu Giacomem Grimaldim (1560–1623), zachycující vícefigurální mozaiku, v jejímž středu je vyobrazena *Madona Oranta*. V roce 1609 byla tato kaple zbořena a z mozaikové výzdoby se podařilo zachránit pouze fragment s centrální figurou *Madony Oranty*, který se dnes nachází v basilice sv. Marka ve Florencii.

Na základě umělecko-historické analýzy pramenů se domnívám, že by se pravděpodobně mohlo jednat o doposud badateli blíže neurčený *obraz Panny Marie z oratoria sv. Petra*, korunovaný papežem Řehořem III. roku 732 *korunou z ryzího zlata s mnoha diamanty*, jehož bližší popis (jméno, formu, ikonografii) prameny ani literatura neuvádějí.

Hypotézu, že by prvním korunovaným obrazem v historii mohl být fragment *Madony Oranty* z mozaikové výzdoby oratoře *Matky Boží*, vysvěcené papežem Janem VII. dne 21. března 706, nacházející se dnes ve Florencii, rovněž potvrzuje historická skutečnost, že korunovány byly Madony všech uměleckých forem a ikonografických typů, včetně mozaikových obrazů v Itálii zvláště oblíbených.

Ráda bych na tomto místě podtrhla, že se jedná skutečně jen o hypotézu, kterou je třeba v budoucnu ověřením a konfrontací s více či méně pevnými fakty buď potvrdit, nebo vyvrátit. Nicméně se domnívám, že vyslovení dané hypotézy, jež považuji za základ vědecké práce, se stane pregnantním podnětem pro další badatele k rozvinutí následného odborného umělecko-historického diskursu.

Věřím proto, že předkládaná práce vytvořená zejména na základě heuristického studia unikátních pramenů uložených v *Archivio del Capitolo di san Pietro* ve Vatikánské knihovně a následné formální a ikonografické

analýzy bude přínosem nejen pro dějiny umění, ale současně i pro obory teologické a historické a přispěje tak k propojení těchto vědních disciplín.

Publikační činnost:

- Dana Vrabelová: *Imago gratiosa – Korunované římské Madony*. Praha 2012 ISBN: 978-80-260-2791-1
- Dana Vrabelová: *Barokní kult mariánských obrazů a soch*. In: Miroslav Haňák/ Peter Megyesi (eds.): *Obraz ako predmet transdisciplinarneho skúmania*. Sborník příspěvku z mezinárodní konference. Towarzystwo Slowakow w Polsce, Filozoficka fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, Trnava 2012. ISBN: 978-83-7490-535-0
- Dana Vrabelová: *Korunování milostných mariánských obrazů*, In: Acta Universitatis Carolinae, Theologica 2012, roč. 2., č. 2., Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, Praha 2013. ISSN 1804-5588
- Dana Vrabelová: *Imago gratiosa – Korunované Madony ve Vatikánské basilice*, In: Kateřina Hladká/Miroslav Smaha (eds.): *Sakrální a profánní prostor v dějinách křesťanské kultury a umění*. Sborník z konference doktorandů. Nakladatelství Karolinum, Praha 2013 (v tisku)
- Dana Vrabelová: *Reflection of medieval image of the Madona Svatohorská in baroque engraving*, In: *Między alegoria a symbolem w sztuce średniowiecznej*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Krakow 2013 (v tisku)

Výběrová bibliografie

Seznam použitých zkratk a archivních zdrojů

AAS—Acta Apostolicae Sedis
ACSP —Archivio del Capitolo di San Pietro, fond Madonne Coronate
AFSP —Archivio Fabbrica di San Pietro
BAV — Biblioteca Apostolica Vaticana
CDM VI—Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Bd. VI. Brünn 1854
MZA Brno—Moravský zemský archiv v Brně
SK—Strahovská knihovna, Strahovský klášter v Praze
SOA Brno—Státní oblastní archiv v Brně
SVKOL—Státní vědecká knihovna v Olomouci

Biblioteka Jagellonska, Krakow
Biblioteka Czartoryskich, Krakow
Fundacja Książat Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie
Muzeum Etnograficzne w Krakowie

Prameny:

- ALFARANO 1590 —Tiberio ALFARANO: De Basilicae vaticanae, antiquissima et nova structura, publikováno: Michele CERRATI, Roma 1914
- ARSENIUS z Radbuzy 1613— Kašpar ARSENIUS z Radbuzy: O blahoslavené Panně Marii, přečisté rodičce Syna Božího, a o divích kteříž se dějí před jejím obrazem ve Staré Boleslavi. Praha 1613
- Athenaeum sive Universitatis Mariana statue in Sacro monte premonstrato Moraviae ad Olomoucium a Laurentio Kayser. Olomucii 1732, Strahovský klášter Praha, sign. SK FL III 4/a
- BALBÍN 1665— Bohuslav BALBÍN: Diva Montis Sancti seu origines et miracula magne dei hominumque matris Mariae, que in Sancto Monte Regni Bohemiae ad Argentifodinas Przibramenses. Pragae 1665
- BALINSKI/LIPINSKI 1845—Michael BALINSKI/ Tymoteusz LIPIŃSKI: Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym opisana, díl III., Warszawa 1845
- BŁACHOWICZ 1755—Piotr BŁACHOWICZ: Relacja koronacyi obrazu Nejświętszej Maryi Panny Niepokalanego Poczęcia w kościele Skępskim OO Bernardynów Wielkopolskiej Prowincyi w Ziemi Dobrzyńskiej Znacznemi Cudami od dwuchset kilkudziesiąt lat slynącego w ten sposób, 1755
- BOMBELLI 1792— Pietro Leone BOMBELLI: Raccolta delle immagini della B. ma Vergine ornate della Corona d'oro dal R.mo. Capitolo di San Pietro con breve ed esatta notizia di ciascuna imagine. 1792
- Compendiaria descripto de gloriosissimo actu, Coronationis B. V. Deipare, In Monte Sancto Societatis JESU in Regno Bohemiae, Die 22. Junii, Anno Domini 1732, Strahovský klášter Praha, sign. SK AP XII 1

- Conchylium Marianum vetustissimae et venustissimae Gemmae Moraviae.
Brunae 1736, Regno Behemiae die 22. Juni 1732, Strahovský klášter
Praha, sign. SK AN IV 12
- Corona Sacro Montana, sive Constellatio Coeli Mariani, Nocte super media
Gloriosissimae Coronationis Augustissimae Coelorum Imperatricis
Mariae Thumaturgae Statuae, ab Angelis allatae, In Horizonte
Montis Praemonstrati ad Olomucium, Die 21. Septembris, Anno
MDCCXXXII. Serenissimo Coelo Praemonstrata. Olomucii 1732,
Strahovský klášter Praha, sign. SK FT I 3/2
- DEBELLINI 1863— Enrico DEBELLINI: Rukopisná předmluva in: BAV,
ACSP Madonne Coronate 1. sv. I., fol. 1, 1863
- Deníky residence na Sv. Kopečku 1679–1759:
MZA Brno G 1, Bočkova sbírka č. 4143, č.12276/5;
MZA Brno E 55, Premonstráti Klášterní Hradisko, Deník kanonie,
Diář rezidence na sv. Kopečku, inv. č. 240, sign. II 42;
MZA Brno G 12, Cerroniho sbírka;
Státní vědecká knihovna v Olomouci, oddělení rukopisů a starých
tisků (SVKOL) sign. M–III–1257, 403
- Diarium Residentiae in Sacramonte I. latinský rukopis, Řád Redemptoristů,
Národní archiv Praha, sign. p. č. 104
- Dyariusz, albo opisanie osmiodniowego Aktu Koronacyi Cudownej
Statuy...w Polu Jaroslawskim, w kościele S.J. Roku 1755..., Lwow
- Dzieło uroczystego zwieńczenia rzymskimi watykańskimi koronami
cudownego obrazu Przczystej Bogarodzicy Maryi Panny, Poczajów
1775.
- FANKIDEJSKI 1880— Jakub FANKIDEJSKI: Obrazy cudowne i miejsca
w dzisiejszej dyecezyi Chełmińskiej. Podług urzędowych akt
kościelnych i miejscowych podań, Pelpin 1880
- FROZÍN 1704—Antonín FROZÍN:Obroviště Mariánského Atlanta svět celý
Mariánský v jediné knížce nesoucího. To jest: Knížka o
obzvláštních Mariánských obrazích, po celým Mariánským světě
divotvorně rozsazených...., Praha 1704
- GRIMALDI/NIGGL 1972 —Giacomo GRIMALDI/Reto NIGGL:
Descrizione della basilica antica di San Pietro in Vaticano, Codice
Barberini latino 2733; edizione e note a cura di Reto Niggli,
publikováno Biblioteca Apostolica Vaticana 1972
- GUMPPENBERG 1655a — Guilielmo GUMPPENBERG: Atlas Marianus
sive De imaginibus Deiparae per orbem christianum miraculosis.
Vydaná v Ingolstadt 1655. (II.vydání v roce 1677)
- GUMPPENBERG 1655b — Guilielmo GUMPPENBERG: Idea Atlantis
Mariani. Tridenti 1655
- MANSI/INCISORE 1853—D. Ferdinando MANSI/ Raffaele Persichini
INCISORE: Le Incoronate ossia Racolta di tutte le Miracolose
Immagini di Maria Santissima che furono ornate dell aurea corona
dai sommi pontifice dal RMO Capitolo Vaticano. Roma 1853
- PALEOTTI 1582—Gabrielle PALEOTTI: Discorso intorno alle imagini
sacre e profane, Romae 1582
- PANVINIO 1570 —Onofrio PANVINIO: De precipuis Urbis Romae
basilicis, Roma, 1570

- PETRŽÍLKA 1732—Stanislav PETRŽÍLKA: Odražená záře Marye Panny na Nebi od ozdobným vyobrazením vysvětlená v srdci téhož Města na Rynku dne 22. měsíce června, kteréžto Den Marii Nebe KráloVnV KorVnoV VCtIl. Příbram 1732, sign. NK ČR 54 B 641
- POPP 1758—Ignatio POPP: Historia Divae Virginis in Monte Sancto a P. Ignatio Popp S.J. Pragae 1758
- SARTORIUS 1717—Augustin SARTORIUS: Marianischer Atlas. Prag 1717, Strahovský klášter Praha, sign. SK AJ VIII 121
- SINDONE 1744—Raffaella SINDONE: Altarium et Reliquiarum Sacrosanctae Basilicae Vaticanae, Romae 1744
- SINDONE 1756 —Raffaella. Elenco storico e cronologico delle miracolose Imagini di Maria Virgine coronate della sacrocanta Basilica di S. Pietro in Vaticano. 1756
- SOA Brno, fond E4, 5:31, fol.53; soupis drahokamů na korunkách, fol. 106–11; podklad pro vydání programu v Conchylum Marianum, fol. 104–105 kreslené návrhy na tzv. Velkou a Malou bránu před prelaturou
- Svatohorská kniha zázraků (1639–1773) rukopis v českém, latinském a německém jazyce, Národní archiv Praha, fond Řádu Redemptoristů, sign. P 152,O I–VI/1–574, Kult Panny Marie (1639–1773), krabice 102–103, inv. č. 218

Literatura:

- ALATRI 1933—Ottavio P. ALATRI: L'incoronazione delle immagini mariane, in: L'Italia Francescana, rivista bimestrale di kultura francescana VIII, 1933
- ARMELLINI/CECCELLI 1942—Mariano ARMELLINI: Le Chiese di Roma dal saec. IV al XIX, Roma, 2. doplněné vydání Carlem CECCELLI, Roma 1942
- AURENHAMMER 1956—Hans AURENHAMMER: Die Mariengnadenbilder Wiens und Niederösterreich in der Barockzeit. Wien 1956
- BARANOWSKI 2003—Andrej Józef BARANOWSKI: Koronacje wizenruków Maryjnych w czasach baroku. Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Zamek Królewski w Warszawie, 2003
- BARASH 1992—Moshe BARASH: Icon. Studies in the history of an idea, New York – London 1992
- BARTLOVÁ 2012—Milena Bartlová: Skutečná přítomnost. Středověký obraz mezi ikonou a virtuální realitou. Argo, 2012
- BELTING 1982—Hans BELTING: Die Reaktion der Kunst des 13. Jahrhunderts auf den Import von Reliquien und Ikonen. In: Hans BELTING (ed.), Il medio Oriente e l'Occidente nell' arte del XIII secolo. Atti 24 Congresso Internazionale Storia dell'arte 2., Bologna 1982
- BELTING 1989—Hans BELTING: Das Bild als Text. Wandmalerei und Literatur im Zeitalter Dantes. In: Hans BELTING/ Dieter BLUME (eds.) Malerei und Stadtkultur in der Dantezeit. München 1989

- BELTING 1990—Hans BELTING: Bild und Kult. Eine Geschichte des Bildes vor dem Zeitalter der Kunst. München 1990
- BELTING 1996—Hans BELTING: Likeness and Presence: a history of the image before the era of art, The University of Chicago Press, 1996
- BOLGIA 2005 — Claudia BOLGIA: The Felici icon tabernacle (1372) at S. Maria in Aracoeli, reconstructed: Lay patronage sculpture and Marian devotion in trecento Rome. In: *Jornal of the Warburg and Courtauld Institutes*, LXVIII, 2005
- BONCI 2004— Paolo BONCI: Madonne coronate in Italia e nel Mondo. San Giovanni Valdarno 2004
- CENTESE 1933—Reno CENTESE :Cerimoniale dell'incoronazione, in: *L'Italia Franciscana, rivista bimestrale di cultura francescana*“ VIII, 1933
- ČEŽOVSKÝ 1913— I. ČEŽOVSKÝ: O korunovaci milostných obrazů a soch bl. Panny Marie. In: ČEŽOVSKÝ/VRAŠTIL:Papežská korunovace Matky Boží Svatohostýnské. Brno 1913
- DEJONGHE 1967— Maurice DEJONGHE: Orbis Marianus. Les Madone couronnées à travers le monde. Paris 1967
- DOKULIL 1913—Antonín DOKULIL: Korunovace bl. Panny Marie na Sv. Kopečku u Olomouce. In: *Papežská korunovace Matky Boží*. Brno 1913
- GUSSONE 1987—Nikolaus GUSSONE: Zür Krönung von Bildern: Heutige Praxis und neuzeitlicher Ritus. In: *Jahrbuch für Volkskunde*, svazek 10, 1987.
- GUSSONE 1990—Nikolaus GUSSONE: Die Krönung von Bildern. In: *Jahrbuch für Volkskunde*, svazek 13, 1990
- GUSSONE 1999—Nikolaus GUSSONE: Die Krönung von Marienbildern. In: *Maria allerorten*, Franz Niefhoff Landshut 1999
- HERZOGENBERG 1971—Johanna HERZOGENBERG: Marianische Geographie an böhmischen Wallfahrtsorten der Weiße Berg, Rimau in Südböhmen, dr Heilige Berg. In: *Alte und Moderne Kunst* 14. München 1971
- HERZOGENBERG 1985—Johanna HERZOGENBERG: Zur Krönung von Gnadenbildern vom 18. bis zum 20. Jahrhundert. In: *Intention und Darstellung*. Erich Hubala zum 24 März 1985, Herausgegeben von Frank Büttner. München 1985
- HOLAS 1929— František Xaver HOLAS: Dějiny poutního místa mariánského Svaté Hory u Příbramě. Příbram 1929
- KNOX 1990—J. R. KNOX: Die Feier der Krönung eines Marienbildes. Salzburg / Trier / Zürich 1990
- KONDAKOV 1914—Nikodim Pavlovič KONDAKOV: Ikonographija Bogamateri. Saint Petersburg 1914
- KOŘÁN/JAKUBOWSKI 1976— Ivo KOŘÁN/Zbigniew JAKUBOWSKI: Byzantské vlivy na počátku malby gotické a roudnická Madona v Krakově. In: *Umění* 24, 1976
- KOŘÁN 1991— Ivo KOŘÁN: Gotické veraikony a svatolukášské Madony v Pražské katedrále, In: *Umění* 24, 1991
- KOŘÁN 1995—Ivo KOŘÁN: Etika Miraculosity. In: *Umění* 6, Praha 1995
- LANZANI 2011—Vittorio LANZANI: Madonna del Soccorso, In: Pietro ZANDER (ed.): *Full of Grace. Crowned Madonnas from the Vatican*

- Basilica, Katalog výstavy v Knights of Columbus Museum New Haven, Connecticut USA 2011
- NEUMANN 1936— Augustin Alois NEUMANN: K 200 výročí korunovace milostného obrazu Panny Marie v klášteře brněnských augustiniánů (1736–1936). Brno 1936
- NOWAKOWSKI 1902—X. Waclaw NOWAKOWSKI: O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej M.B. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne. Krakow 1902
- Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis 1981— Editio Typica. Typis polyglottis Vaticanis 1981. Prot. CD.600/81
- POLO/CANDIDO/PEDICO 1980—G. M. POLO / L. M. DE CANDIDO / M. M. PEDICO: La Vergine Maria incoronata. Storia–dottrina–devozione. Rovigo 1980
- ROYT 2000—Jan ROYT: Zahrada Mariánská. Doprovodná kniha k výstavě o mariánské účtě ve výtvarném umění od středověku do 20. Století v Muzeu Šumavy v Kašperských Horách, květen – říjen 2000. Klatovy 2000
- ROYT 2006—Jan ROYT: Slovník biblické ikonografie. Praha 2006
- ROYT 1999—Jan ROYT: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. Praha 1999
- ROYT 2011—Jan ROYT: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. II. rozšířené vydání. Praha 2011
- SCHILLER 1980— Gertrud SCHILLER: Ikonographie der christlichen Kunst. Gütersloh 1980
- SCHUSTER 1932—Ildephonse SCHUSTER: Liber sacramentorum. Bruxelles 1932
- ŠTAJNOCHR 2000—Vítězslav ŠTAJNOCHR: Panna Maria Divotvůrkyně. Uherské Hradiště 2000
- VALENTINI/ ZUCCHETI 1953 —Roberto VALENTINI / Giuseppe ZUCCHETI (eds.): Codice topografico della città di Roma, 4 svazky, Rome 1953
- VASILAKE 2005—Maria VASILAKE: Images of the Mother of God: Perceptions of the Theotokos in Byzantium. Ashgate publishing Co, Vermont 2005
- VRABELOVÁ 2012a— Dana VRABELOVÁ: Imago gratiosa – římské korunované Madony, Praha 2012
- WITKOWSKA 1995—Aleksandra WITKOWSKA OSU: Uroczyste koronacje wizerunków maryjnych na ziemiach polskich 1717-1992, Przestrzeń I sacrum. Geografia kultury religijnej w Polsce i jej przemiany w okresie od XVII do XX w. na przykładzie ośrodków kultu i migracji pielgrzymkowych, Kraków 1995
- WOLF 1990—Gerhard WOLF: Salus Populi Romani: die Geschichte romischer Kultbilder im Mittelalter, Weinheim 1990
- WOLF 2005— Gerhard WOLF: Icons and sites. Cult images of the Virgin in medieval Rome. In: Maria VASSILAKI (ed.), Image of the Mother of God, Aldershot 2005
- ZANDER 2011—Pietro ZANDER (ed.): Full of Grace, Crowned Madonnas from the Vatican Basilica, Katalog výstavy v Knights of Columbus Museum New Haven, Connecticut USA 2011

Resumé

Disertační práce *Imago gratiosa – Korunované Madony ve střední Evropě v době baroka* představuje původní výsledky výzkumu, primárně zaměřeného na fond *Madonne Coronate* uloženého v *Archivio Capitulo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně, uskutečněného v rámci řešení grantového projektu Univerzity Karlovy č. 356911 *Korunování milostných mariánských obrazů ve střední Evropě v 17. a 18. století*.

Obraz se stává milostným (*imago gratiosa*) nebo také zázračným (*imago miraculosa*) projevuje-li *Boží milosti* různého charakteru (záchrana života při neštěstí, zázračná uzdravení početí apod.). Nejvyšším výrazem úcty a zbožnosti k mariánskému milostnému či zázračnému obrazu nebo soše je jejich korunování.

Teologický základ tohoto liturgického obřadu vychází z Mariiny nebeské korunovace, která následuje po jejím nanebevzetí.

Na zemi byla Panna Maria korunována napodobeninami korun světských panovníků a její korunovaný obraz usazován na královský trůn, oltář, zhotovený většinou k této slavnostní příležitosti *k větší cti a slávě*. Vždy se jednalo o skvostná umělecká díla zlatníků a stříbrníků, o jejichž podobě, pokud se nezachovala do dnešních časů, se dovídáme z četných rukopisů, tisků a rytin speciálně vydaných u příležitosti korunovace.

Charakter korunovací se v průběhu staletí postupně vyvíjel od soukromé zbožnosti, přes diecézní korunovace až po institucionalizaci korunovačního kultu, ke které dochází v době baroka, kdy byla na návrh hraběte Alessandra Sforzy Pallaviciniho z Piacenzy, správou korunovací pověřena kapitula sv. Petra v Římě, která zlaté korunky přiznávala a udílela.

Prvním mariánským zázračným obrazem Panny Marie s dítětem, který byl na návrh donátora hraběte Alessandra Sforzy Pallaviciniho korunován

svatopetrskou kapitulou zlatou korunou, byla roku 1631 *Madonna della Febbre* ze sakristie basiliky sv. Petra v Římě.

S cílem zajistit pokračování této zbožné tradice i po své smrti odkázal hrabě vatikánské kapitule dne 3. července 1636 velkorysý finanční obnos, ze kterého byly hrazeny zlaté korunky nejprve pro slavné zázračné mariánské obrazy v Římě a později i v celém světě. Svatopetrská kapitula stanovila pro korunovace jasně formulované podmínky a následně vydala korunovační řád. První obřad, dle těchto předpisů, se konal dne 31. srpna 1637 a této cti se dostalo Madoně ze slavného Michelangelova sousoší *Piety* z basiliky sv. Petra v Římě.

Přesné záznamy o papežských korunovacích mariánských zázračných obrazů z let 1631–1931 obsahující žádosti, korespondenci, účty za korunky, relace o průběhu korunovací včetně vyobrazení korunovaných obrazů, záznamy o udělení koncese svatopetrskou kapitulou a dokumenty ozřejmující založení nadace hraběte Sforzy, včetně pečlivého účetnictví této nadace, jsou vedeny v rukopisech dnes obsahujících celkem 36 svazků fondu *Madonne Coronate* uložených v *Archivio Capitulo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně.

Dokumenty z let 1932 – 1981 jsou uloženy v *Archivio Capitolarem*, fond *Madonne Incoronate*. Souhrnně tyto fondy představují tří set padesátiletou historii a vývoj korunovačních obřadů mezi lety 1631–1981, během kterých bylo koncesováno svatopetrskou kapitulou celkem 1300 korunovací po celém světě.

Na základě výzkumu fondu *Madonne Coronate* lze konstatovat, že počet ročních korunovací byl ovlivněn politickými a kulturně-historickými událostmi, jako například Velkou francouzskou revolucí (1789–1799), kdy byla korunována pouze jedna, výjimečně dvě Madony ročně. V roce 1800 dobývá Napoleon Bonaparte v čele francouzské armády Řím. Dochází k plenění Říma a vývozu vzácných památek a uměleckých děl do Paříže. V tomto období bohužel přichází i řada korunovaných římských Madon o své

původní zlaté korunky. Rekordním rokem je rok 1904, kdy se uskutečnilo celkem třicet jedna korunovací.

První korunovanou Madonou mimo Řím byla v roce 1652 (14. dubna) *Madona od jezer v Avigliane* (Torino). Tento milostný obraz byl dvakrát „rekorunován“ a to 30. dubna 1752 a 22. srpna 1852. Druhým městem Itálie, co se počtu korunovací týče, je Neapol, kde se uskutečnilo celkem dvacet osm korunovací milostných obrazů, z toho deset v 18. století.

Celé 17. století bylo vyhrazeno pouze pro korunovace na území Itálie. První korunovace za hranicemi Itálie se udála až v 18. století a to v Dalmácii dne 21. března 1715, kdy byla korunována *Panna Maria z hory Tersatto*. Následovala první korunovace ve střední Evropě – *Panna Maria Czestochovská*, Královna Polska (8. září 1717) a další korunovace milostných obrazů nejen z celé Evropy, ale i ostatních kontinentů.

Mimo Evropu byla první korunovanou Madonou *Panna Maria z Guadalupe* v Mexiku, jejíž obraz, jak řekl v roce 1945 papež Pius XII.: „*není namalován štětcem z tohoto světa*“. Svatý obraz *Panny Marie Guadalupe* byl korunován kapitulou Sv. Petra 1. října 1740. V roce 1910 byl tento obraz nazván *Patronkou Latinské Ameriky* a rekorunován Piem X. Do třetice byl obraz *Panny Marie Guadalupe* korunován v roce 1946 Piem XII.

Mimo Itálii zcela převládají během 18. století korunovace v Polsku (celkem dvacet sedm), následují České země s třemi uskutečněnými korunovacemi (*Svatá Hora*, *Svatý Kopeček u Olomouce* a *Madona od sv. Tomáše v Brně*) a již zmíněné *Panna Maria z hory Tersatto* v Dalmácii a *Panna Maria Guadalupe* z Mexika.

V 19. století se uskutečnilo nejvíce korunovací ve Francii (celkem šestnáct), která se pomalu vzpamatovávala z Velké francouzské revoluce. Mimo Francii se také například uskutečnila významná korunovace *Černé Madony Monserratské* ve Španělsku dne 11. září 1881 a první korunovace na

exotických Kanárských ostrovech – *Černé Madony z Candelarie* na ostrově Tenerife dne 14. července 1889.

Ve dvacátém století jsou korunovace milostných mariánských obrazů spjaty zejména se Svatým otcem Janem Pavlem II., který během svého pontifikátu osobně korunoval několik desítek mariánských obrazů v celé Evropě a svou autoritou schválil nový korunovační řád obrazů Blahoslavené Panny Marie „*Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis*“, který v roce 1981 nahradil původní korunovační řád ze 17. století.

Předkládaná disertační práce pojednává téma korunovaných obrazů a soch, vymezené geografickým územím střední barokní Evropy zahrnující země Habsburské monarchie a Polsko-litevského společenství, na základě odlišné koncepce a metodologie, ze zcela nového – ikonografického hlediska a poprvé přináší odpověď na otázku, jaký ikonografický typ a forma mariánského obrazu se staly nejčastěji korunovaným obrazem barokní střední Evropy, pojednanou v kontextu širších kulturně historických souvislostí.

Zlatou korunkou byly svatopetrskou kapitulou, díky odkazu hraběte Sforzy, ozdobeny v průběhu staletí různé formy uměleckých děl (fresky, deskové obrazy, sochy, reliéfy, mozaiky), bez ohledu na to z jakého byly zhotoveny materiálu. Mezi korunovanými obrazy a sochami se nachází jedno z největších uměleckých děl všech dob – *Michelangelova Pieta*, nádherná mozaika *Madonny ze San Prassede*, nejslavnější a nekopírovanější mariánská ikona *Panny Marie Sněžné ze Santa Maria Maggiore*, ale také fresky a deskové malby, jejichž umělecká hodnota je přinejmenším sporná.

Korunované obrazy a sochy nám tak potvrzují, že umělecká hodnota díla nebyla a není kritériem pro korunovaci, ale věhlas obrazu, starobylost úcty a uctívání obrazu věřícími jako milostného či zázračného.

Zatímco v Itálii je častou formou korunovaného obrazu freska či mozaika, ve střední barokní Evropě se tyto formy nevyskytují ani v jediném případě.

Nejčastěji korunovanými obrazy v Římě, ale jak se později ukázalo i v celém světě, byly mariánské ikony legendicky připisované sv. Lukášovi, ikonografického typu *Hodégétrie* (Vůdkyně na cestách), a to v četných variacích a kopiích. Obecně tak lze říci, že ikona původně určená pro soukromou zbožnost na Východě se stala díky transferu a četným variantám, které již vznikaly na Západě, také předmětem kultu a nejuctívanějším obrazem Západu.

V legendách, které jsou s těmito milostnými korunovanými obrazy spojeny, převažuje výše zmíněný nerukotvorný původ (*acheriotop*), často spojovaný s protitureckým, protikozáckým, protireformačním či protimorovým motivem.

Hodégétrie se stala rovněž charakteristickým korunovaným obrazem na geografickém území barokní střední Evropy, kde bylo mezi lety 1717–1786 ozdobeno zlatou korunkou patnáct obrazů tohoto ikonografického typu z celkového počtu třiceti uskutečněných korunovacích. Jednalo se zejména o kopie a varianty slavného římského obrazu *Panny Marie Sněžné* ze Santa Maria Maggiore a obrazy malované v typu *Matky Boží Czestochowské*.

Sochy a reliéfy středověkého původu se staly druhou nejčastěji korunovanou formou mariánského vyobrazení ve střední barokní Evropě.

Následovaly obrazy, sochy a reliéfy různých ikonografických typů: *Immaculata* (Neposkvrněného početí), *Glykofílusa* (Něžně milující), *Mater Dolorosa* či *Pieta*, *Nikopoia* (Nositelka vítězství), *Svatá rodina* a další.

Korunovace zázračných mariánských obrazů se staly vynikající příležitostí k propagaci světské a církevní moci a jejího vzájemného protireformačního propojení. Zatímco v zemích Habsburské monarchie posloužily triumfální brány vystavěné u příležitosti slavných korunovacích k oslavě císařského a papežského majestátu a ke kohezi vládnoucí dynastie se Svatým stolcem, výzdoba slavobran v Polsko-litevském společenství glorifikovala sice rovněž papežský úřad, ale zejména se stala oslavou šlechtických rodů finančně participujících na korunovačních slavnostech. Korunovační slavnosti

rovněž významnou měrou přispěly ke kohezi katolických církví na území Rzeczpospolité.

Korunovační kult se postupně vyvíjel od středověké privátní formy papežské korunovace, přes slavné renesanční a barokní slavnosti přenášení starobylých zázračných obrazů v procesích, až po velkolepé barokní korunovace svatopetrskou kapitulou. Celosvětově rozšířený korunovační kult milostných mariánských obrazů se podařilo dochovat až do dnešních dní. Jedná se tedy o stále aktuální, interdisciplinární téma překračující hranice jednotlivých epoch a kontinentů.

Summary

The thesis, *Imago gratiosa – Crowned Madonnas in Central Europe in the Baroque Period* presents original research results primarily focused on the *Madonne Coronate* collection in the *Archivio Capitulo di San Pietro* at the Vatican Library, which was realised as part of Charles University grant project no. 356911 *Coronation of Merciful Marian Imagos in Central Europe in the 17th and 18th Century*.

To become merciful (*imago gratiosa*) or miraculous (*imago miraculosa*) a Marian imago must demonstrate *divine mercy* (save lives during a disaster, cause miraculous recovery from illness, conception, etc.). The greatest expression of veneration and devotion to a merciful or miraculous imago or statue of the Virgin Mary is its coronation. The theological basis of this liturgical ceremony is the coronation of the Virgin Mary on her assumption to heaven.

On earth, the Virgin Mary was crowned with imitations of the crowns of worldly monarchs and her crowned imago placed on a royal throne or altar, usually made especially for this occasion *for greater honour and glory*. This was always the exquisite work of goldsmiths and silversmiths, which if not

preserved until today, we can see in numerous manuscripts, prints and engravings specially published to mark the coronation.

The nature of the coronation ceremony developed over the centuries from a private act of piety, through diocesan coronation to the institutionalisation of the coronation cult, which occurred in the Baroque period, when, at the proposal of Count Alessandro Sforza Pallavicino of Piacenza, the Chapter of St. Peter in Rome was entrusted with administering coronations and approving and conferring golden crowns.

The first miraculous imago of the Virgin Mary and Child to be crowned in 1631 by the Chapter of St. Peter on the proposal of benefactor Count Alessandro Sforza Pallavicino was the *Madonna della Febbre* in the vestry of St. Peter's Basilica in Rome.

To ensure the continuation of this pious tradition after his death, the Count bequeathed a generous financial sum to the Vatican Chapter on 3 July 1636, which was initially used to pay for golden crowns for famous miraculous Marian imagos in Rome, and later all over the world. The Chapter of St. Peter laid down clearly formulated conditions for coronation and subsequently published a coronation code. The first ceremony conducted according to these regulations took place on 31 August 1637, honouring the Madonna in Michelangelo's famous sculpture, *The Pieta* in St. Peter's Basilica in Rome.

Detailed records of papal coronations of miraculous Marian imagos in 1631–1931 include petitions, correspondence, the cost of crowns, reports on coronation ceremonies including depictions of crowned imagos, records of concessions conferred by the Chapter of St. Peter and documents clarifying the establishment of Count Sforza's trust, including the trust's accounting records, all of which are kept in manuscripts, currently numbering a total of 36 volumes in the *Madonne Coronate* collection in the *Archivio Capitolino di San Pietro* at the Vatican Library.

Documents dating from 1932 – 1981 are kept in the *Archivio Capitolarem, Madonne Incoronate* collection. Together, these collections cover the three hundred and fifty year history and development of the coronation ceremony from 1631–1981, during which time, the Chapter of St. Peter granted concessions for a total of 1,300 coronations all over the world.

Based on a study of the *Madonne Coronate* collection, it can be said that the number of annual coronations was influenced by political and culturally-historical events, such as the Great French Revolution (1789–1799), when only one or, in rare cases two Madonnas were crowned each year. In 1800, Napoleon Bonaparte seized Rome at the head of the French army, after which Rome was sacked, with rare historical monuments and works of art taken to Paris. Unfortunately many crowned Roman Madonnas lost their original golden crowns during this period. 1904 was a record year, in which a total of thirty-one coronations took place.

The first Madonna crowned outside Rome was the *Madonna dei Laghi in Avigliana* (Turin) in 1652 (14 April). This merciful imago was “re-crowned” twice on 30 April 1752 and 22 August 1852. The second most honoured Italian city, in terms of the number of coronations, was Naples where a total of twenty-eight merciful imagos were crowned, ten of these in the 18th century.

Coronations in the 17th century were conducted exclusively in Italy. The first coronation outside Italian borders did not take place until the 18th century in Dalmatia on 21 March 1715, when *Our Lady of Trsat* (*Italian - Tersatto*) was crowned. This was followed by the first coronation in Central Europe – the *Black Madonna of Częstochowa*, Queen of Poland (8 September 1717) and the coronation of other merciful imagos not just in Europe, but on other continents as well.

The first Madonna crowned outside Europe was *Our Lady of Guadalupe* in Mexico, which as Pope Pious XII said in 1945: “*was not painted by a hand of this world*”. The holy imago of *Our Lady of Guadalupe* was crowned by

the Chapter of St. Peter on 1 October 1740. In 1910, the imago was declared the *Patroness of the Americas* and re-crowned by Pious X. The imago of *Our Lady of Guadalupe* was crowned for the third time by Pious XII in 1946.

Outside Italy, coronations in the 18th century predominantly took place in Poland (a total of twenty-seven), followed by the Czech lands with three coronations (*Svatá Hora*, *Svatý Kopeček u Olomouce* and the *Madonna of St. Thomas in Brno*) and as already mentioned *Our Lady of Trsat* in Dalmatia and *Our Lady of Guadalupe* in Mexico.

In the 19th century, the most coronations took place in France (a total of sixteen), which was slowly recovering from the Great French Revolution. Important coronations outside France included the coronation of the *Virgin of Montserrat* in Spain on 11 September 1881 and the first coronation on the exotic Canary Islands – *Our Lady of Candelaria* on the island of Tenerife on 14 July 1889.

The coronation of merciful Marian imagos in the twentieth century is often closely linked to the Holy Pope Jan Pavel II, who personally crowned dozens of Marian imagos throughout Europe during his pontificate and who, by his authority, approved the new coronation code for imagos of the Blessed Virgin Mary “*Ordo coronandi imaginem beatae Mariae Virginis*”, which replaced the original coronation code of the 17th century in 1981.

This thesis deals with the coronation of Marian imagos and sculptures, limited to the geographic territory of Baroque Central Europe, including the lands of the Habsburg Monarchy and Polish-Lithuanian Union, based on a different concept and methodology, from an entirely new – iconographic perspective and, for the first time, answers the question of what iconographic types and forms of Marian imagos were most commonly crowned in Baroque Central Europe, examined in a wider culturally-historical context.

Thanks to the legacy of Count Sforza, the Chapter of St. Peter crowned various works of art (frescoes, panel paintings, sculptures, reliefs, mosaics) with a golden crown over the centuries, irrespective of the material from which they were made. Crowned imagos and sculptures include one of the greatest artworks of all time – *Michelangelo's Pieta*, the magnificent mosaic *Madonna di San Prassede*, the most famous and widely copied Marian icon *Our Lady of the Snows from Santa Maria Maggiore*, as well as frescoes and panel paintings whose artistic value is disputable, at the very least.

Crowned imagos and sculptures also confirm that the artistic value of the work was not, and is not a criterion for coronation, but that it is the fame of the imago and the period for which it has been venerated and adored by the faithful as a merciful or miraculous image.

While frescos and mosaics are a frequent form of imago crowned in Italy, no such form was crowned anywhere else in Baroque Central Europe at any time.

The most frequently crowned imagos in Rome, and as was later shown throughout the world, were Marian icons legendarily attributed to St. Lucas, of the iconographic type *Hodegetria* (She who shows the way), in various versions and copies. It can be generally said that, thanks to its transfer and countless versions created in the West, an icon originally intended for personal piety in the East became the subject of a cult and the most venerated imago in the West.

In legends associated with these merciful crowned imagos, their origin is predominately considered “made without hand” (*acheiropoieta*), as previously mentioned, often combined with anti-Turkish, anti-Cossack, anti-reformation or anti-plague motifs.

Hodegetria also became characteristic crowned imagos in the geographic territory of Baroque Central Europe, where fifteen of this iconographic type

of imago, of the total thirty coronation ceremonies, received a golden crown from 1717–1786.

This primarily included copies and variations of the famous Roman imago *Our Lady of the Snows* from Santa Maria Maggiore and imagos painted in the style of the *Black Madonna of Częstochowa*.

Sculptures and reliefs of medieval origin were the second most commonly crowned forms of Marian images in Baroque Central Europe.

These were followed by imagos, sculptures and reliefs of various iconographic types: *Immaculata* (the Immaculate One), *Glykophilousa* (Sweet Kisses), *Mother of Sorrows* or *Pieta*, *Nikopoia* (Bringer of Victory), the *Holy Family* and others. The coronation of miraculous Marian imagos became an excellent opportunity to promote secular and ecclesiastic powers and their mutual anti-reformation connections. While in the lands of the Habsburg Monarchy triumphal arches built to mark famous coronations celebrated the imperial and papal majesty and cohesion of the reigning dynasty and Holy Throne, triumphal arches in the Polish-Lithuanian Union also glorified the papal office, but were largely a celebration of the aristocratic families taking part in financing coronation festivities. Coronation ceremonies also significantly contributed to the cohesion of Catholic churches in the Rzeczpospolita state.

The coronation cult gradually developed from the medieval private form of papal coronation, through famous Renaissance and Baroque processions carrying ancient miraculous imago through the streets, to the grand Baroque coronations of the Chapter of St. Peter.

The worldwide coronation cult of merciful Marian imagos has survived to this day. This is therefore still a current, interdisciplinary topic crossing the borders of individual epochs and continents.

Anotace

Doktorská disertační práce *Imago gratiosa – Korunované Madony ve střední Evropě v době baroka* je věnována stále aktuální problematice vztahu obrazu a kultu, za jehož vrcholnou formu lze považovat kult korunování milostných mariánských obrazů a soch, které jsou veřejně uctívány jako zázračné a jako takové byly díky odkazu hraběte Alessandra Sforzy korunovány zlatými korunkami svatopetrskou kapitulou.

Korunované obrazy a sochy, vymezené geografickým územím střední barokní Evropy zahrnující země Habsburské monarchie a Polsko-litevského společenství, jsou nově pojednány na základě ikonografické a formální analýzy z pohledu dějin křesťanského umění.

Předkládaná práce představuje původní výsledky výzkumu uskutečněného v rámci řešení grantového projektu Univerzity Karlovy č. 356911 *Korunování milostných mariánských obrazů ve střední Evropě v 17. a 18. století*, primárně zaměřeného na fond *Madonne Coronate*, uloženého v *Archivio Capitulo di San Pietro* ve Vatikánské knihovně. Hodnotí specifika udílení *papežských* korunek (úřední průběh korunovace, řád, mecenát, formu, typologii), vliv institucionalizace korunovačního kultu a jeho využití pro posílení (kohezi) církevní a světské moci vládnoucích dynastií na území střední Evropy a přináší odpověď na otázku – jaký ikonografický typ a forma mariánského obrazu se staly nejčastěji korunovaným obrazem barokní střední Evropy, pojednanou v kontextu komplexní charakteristiky korunovaného obrazu a v širších kulturně-historických souvislostech.

Klíčová slova:

Imago gratiosa, Madona, svatopetrská kapitula, korunovace, ikonografie

Annotation

The doctoral thesis *Imago gratiosa – Crowned Madonnas in Central Europe in the Baroque Period* is devoted to the still current issue of the relationship between the imago and cult, the supreme form of which can be seen as the cult of crowning merciful Marian imagos and sculptures publicly venerated as miraculous images, and which, thanks to the legacy of Count Alessandro Sforza were crowned with golden crowns by the Chapter of St. Peter.

Crowned imagos and sculptures, limited by the geographic territory of Baroque Central Europe, including the lands of the Habsburg Monarchy and Polish-Lithuanian Union, are newly examined on the basis of a iconographic and formal analysis from the perspective of the history of Christian art.

The submitted thesis presents original research results realised as part of Charles University grant project no. 356911 *Coronation of Merciful Marian Imagos in Central Europe in the 17th and 18th Century* primarily focused on the *Madonne Coronate* collection in the *Archivio Capitolo di San Pietro* at the Vatican Library. It evaluates the specifics of the conferral of *papal* crowns (the official course of coronation, patronage, form and typology), the impact of the institutionalisation of the coronation cult and its use for the reinforcement (cohesion) of the ecclesiastical and secular powers of the ruling dynasty in Central Europe and it also answers the question – what iconographic types and forms of Marian imagos were most commonly crowned in Baroque Central Europe, discussed in the relation to the complex characteristics of the crowned imago and in a wider culturally-historical context.

Key words:

Imago gratiosa, Madonna, Chapter of St. Peter, coronation, ikonography